

بررسی نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی

ودود شوشتری گوگ تپه^۱، محمد علی مجلل چوبقلو*^۲ جهانگیر یاری حاج عطالو^۳، زرین دانشور هریس^۴

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ انجام گرفته است. این تحقیق از لحاظ روش، از نوع تحقیقات کمی- کیفی و از لحاظ هدف جزء تحقیقات کاربردی بوده که در رویکرد کیفی از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه صاحب نظران برنامه درسی، روانشناسان تربیتی و مربیان پیش دبستانی که به ترتیب در دانشگاه‌های استان آذربایجان غربی یا در مدارس و مراکز پیش دبستانی تدریس می‌کنند، می‌باشد. نمونه آماری شامل ۲۰ نفر از صاحب نظران برنامه درسی و روانشناسان تربیتی که حداقل دارای دو تالیف کتاب و پنج مقاله علمی و پژوهشی و ۱۰ نفر از مربیان پیش دبستانی که دارای ۵ سال تجربه آموزش داشته‌اند با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند تا حد اشباع انتخاب شدند. ابتدا بر اساس مصاحبه نیمه ساختار یافته، دیدگاه‌های جامعه آماری استخراج و سپس از طریق کدگذاری پاسخ‌های مصاحبه شونده‌گان کد بندی و مقولات نهایی مشخص شد و نتایج پژوهش نشان می‌دهد: راهنمایی، تسهیل‌گری، ایجاد شرایط و فراهم کردن بسترهای لازم و تهیه امکانات و وسایل بازی از مهمترین مولفه‌های نقش معلم است.

واژگان کلیدی: نقش معلم، برنامه درسی، آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. دانشجوی دکترای برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ایران. vadoodshoshtare@yahoo.com.
۲. استادیار دانشکده علوم تربیتی دانشگاه آزاد واحد بناب، ایران، نویسنده مسئول: tbtbm2@gmail.com.
۳. دانشیار دانشکده علوم تربیتی دانشگاه آزاد واحد تبریز، ایران. john_yari@yahoo.com.
۴. دانشیار دانشکده علوم تربیتی دانشگاه آزاد تبریز، ایران. daneshvar88@yahoo.com.

مقدمه

قرن نوزدهم به عنوان سرآغاز آموزش پیش دبستانی مطرح شده است و قبل از این تاریخ این اندیشه که کودکی یک دوران منحصر به فرد است، به طور کلی مورد پذیرش واقع نشده بود (Talebzadeh & Nobarian, 2020). اگرچه آغاز رشد کودکان در اروپا ثمره تفکر و نوشته های کمنیوس، روسو، پستالوزی و هربارت است، ولی در حقیقت این فردریک فروبل آلمانی بود که اولین کودکان را در سال ۱۹۸۷ در بلومبرگ آلمان بنا نهاد. فروبل از جمله پرورشکاران بزرگی است که به ضرورت و اهمیت بازی در جریان کار و آموزش کودکان پی برده است. به عقیده وی بازی عاملی است که از طریق آن، کودک به توازن و تعادل و رشد یکپارچه و هماهنگ می رسد. او در کتاب آموزش انسان در باره بازی چنین می گوید « بازی بالاترین مرحله رشد کودک و به عبارت بهتر بالاترین رشد انسان در این دوره از زندگی می باشد، زیرا، بازی انعکاسی از فعالیت های درونی و نمایشی از خود کاری و یا خود فعالی فرد است. بازی پاک ترین، صادقانه ترین فعالیت فرد در این مرحله و نیز نمونه ای از زندگی و طبیعت نهانی و درونی انسان در کل می باشد. به همین جهت بازی، خوشحالی، آزادی، رضایت با استراحت درونی و برونی و صلح و صفا با دنیای خارج را برای کودک به ارمغان می آورد.» و از همان زمان، نام کودکان (باغ کودکان) معمول گشت و همچنین اولین مهدکودک در انگلستان و در شهر لندن و توسط مارگارت و راشل مگ میلان در سال ۱۹۱۰ تاسیس شد (Mofidi, 2018). در جامعه ما نیز اولین کودکان به کوشش مرحوم جبار عسکرزاده (باغچه بان) در سالهای ۱۳۰۳ در شهر تبریز و در محله صفی بازار جبار باغچه بان (عسکرزاده) به نام "باغچه اطفال" تاسیس شد. اولین آیین نامه کودکان در سال ۱۳۱۲ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید که در ماده اول آن سن اطفال مورد پذیرش در کودکان ۴ تا ۷ سال در نظر گرفته شده بود، اما مفهوم آموزش و پرورش پیش دبستانی معمولاً به تجارب در مهدهای کودک، کودکان ها و دوره های آمادگی اشاره می کند (همان منبع، ص ۴۵). در ایران دوره پیش دبستان به دوره دو ساله رسمی و غیراجباری اطلاق می شود که کودکان گروه سنی ۵ و ۶ سال را تحت پوشش برنامه های آموزشی و تربیتی قرار می دهد (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۴۶). محتوای متداول دوره پیش دبستانی در ایران نیز شامل انس با قرآن، قصه، شعر و سرود، بازی، نقاشی، کاردستی، نمایش خلاق، بحث و گفتگو، مشاهده، آزمایش، گردش علمی و تماشای فیلم و آشنایی با نحوه استفاده از فناوری های جدید می باشد. این فعالیت ها در فرایند تولید محتوای آموزشی، با نگاه تلفیقی به حوزه های یادگیری دینی، اجتماعی، هنری، ریاضی، تربیت بدنی و علوم، طراحی و با هدایت مربی، به روش فعال به اجرا در می آیند (Guide to the program and educational activities of the preschool period, 1389, p.17).

برنامه های درسی دوره پیش دبستانی از اهمیت دو چندان برخوردار است؛ چرا که این دوران یکی از مهمترین دوره های رشد کودک می باشد. این دوره، نقطه ورود کودک به نظام رسمی تلقی می شود و سنگ بنای فرآیند تربیتی در آنها نهاده می شود. به طوری که همه صاحب نظران حوزه تعلیم و تربیت معتقدند، آغاز یادگیری، آغاز مدرسه رفتن نیست و همه چیز از دوره دبستان شکل نمی گیرد، بلکه سال های پایه، سال های شکل دهنده یا پیش نیاز دوره های بعدی هستند (Mofidi, 2019).

امروزه، بازی و تربیت بدنی به عنوان یکی از حوزه های یادگیری اصلی در نظام آموزشی اکثر کشورهای دنیا و یکی از ساحت های تعلیم و تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران تحت عنوان ساحت زیستی و بدنی دارای نقش و اهمیت بالایی است. از طریق تربیت بدنی و بازی، دانش آموزان می توانند دانش و مهارت هایی را یاد بگیرند که در زندگی شخصی و دنیایی که در آن زندگی می کنند می تواند اثر مثبت داشته باشد. بسیاری از اهداف اجتماعی و فرهنگی تعلیم و تربیت و شخصیت اجتماعی کودک از طریق بازی های سازمان یافته و شرکت در فعالیت های جسمانی شکل می گیرد. یافته های محققان نیز موید همین امر است (Aslanabadi & Rasouli, 2013) در مطالعه خود نشان داد، شرکت فعال کودک در بازی های گوناگون حرکتی، اساس رشد عاطفی - اجتماعی، روانی - حرکتی و شناختی او را

تشکیل می دهد. بازی با تولد کودک آغاز می گردد. کودکان در اوایل تولد و همزمان با سازگاری با محیط نوین حرکات غیرارادی می کنند. این حرکات ابتدا برای کودک هیچ معنی و مفهومی ندارد. هماهنگی کودک با محیط و رشد همه جانبه او سبب می شود تا حرکات غیرارادی به مرور به شکل تقلید از صداها و حرکات اشخاص به ویژه مادر ظاهر گردد. بازی فعالیت جسمی یا ذهنی است که کودک از روی میل و رغبت و با شور و اشتیاق انجام می دهد. آنچه در بازی نهفته است، خواست و رغبت کودک است. بازی، زندگی کودک و طبیعی ترین راه یادگیری است. هنگامی که به کودک اجازه داده شود با اختیار خود بازی کند، یاد می گیرد چگونه خلاقانه فکر کند، گفتگو کند و به حل مسئله بپردازد. کودکان با فعالیت های جسمانی به مهارت های حرکتی می رسند و می توانند مهارت های اجتماعی خود را توسعه دهند (Valizadeh, 2017). بازی رشد هوشی را تسریع می کند و در این صورت آشنا کردن کودک با بازی و محرک بازی یکی از عواملی است که رشد شناختی کودک را تسهیل می کند. بازی برای رشد مهارت های ذهنی، اساسی است. کودکان در بازی می توانند بدون دخالت دیگران تجربه بدست آورند و در این ضمن توانایی هایی را کسب کنند. بازی از نظر روانشناسان مهم ترین فعالیت دوران کودکی است و به وسیله ی آن می توان کودک را از نظر جسمی، روحی و اجتماعی به رشد فوق العاده ای رساند. در واقع بازی در حکم آینه ای است که روحیات، استعدادها و زمینه های روانی کودک را نشان می دهد. بنابراین باید ذهن پدران و مادران را در خصوص بازی عوض کرد تا آنها به این فعالیت کودک خود بها دهند و برای آن برنامه ریزی کنند (Esmailvandi, 2016). محققان معتقدند کودکان امروزی بسیار کم تحرک تر از کودکان نسل های پیشین می باشند و از سطح آمادگی جسمانی پایین تری برخوردار هستند. امروزه بازی های رایانه ای و پلی استیشن ها و نشستن بیش از اندازه پای تلویزیون و دیگر بازی های کم تحرک تر و مضرتر جایگزین بازی های زیبا، لذت بخش و پر تحرک کودکانی دیروز شده است. بازی هایی نظیر گرگم به هوا، هفت سنگ، وسطی و... امروزه کمتر دیده می شوند و کم کم در حال محو شدن هستند. اینها بازی هایی بودند که با اجرای آنها علاوه بر کسب آمادگی جسمانی و حرکتی، نیازهای طبیعی کودکان نیز برآورده می شد (Stewart, 2005).

پس بنابراین در نظام آموزشی کشور، تربیت بدنی و بازی در برنامه درسی، نقش حاشیه ای دارد. این موضوع نشان از عدم برنامه ریزی مناسب و پیش بینی نشدن برنامه درسی با توجه به همه ابعاد و عناصر برنامه درسی است. تدوین برنامه درسی آموزش مبتنی بازی در ایران علی رغم پیشرفت های قابل توجه در مبانی نظری برنامه درسی به ویژه برنامه درسی تربیت بدنی، از الگوهای علمی این رشته پیروی نکرده و عناصر اساسی آن دارای ارتباط و انسجام منطقی نیست. آموزش این درس به طور سنتی به سوی آموزش رشته های ورزشی گرایش پیدا کرده و بسیاری از اهداف تربیتی و اجتماعی آن حاصل نمی گردد. بنابراین طراحی و تدوین یک برنامه درسی مطلوب با در نظر گرفتن رشد سنی کودکان و نیازها و علایق آنان می تواند نقش موثری در آموزش و یادگیری کودکان داشته باشد. ممکن است در این میان نقش معلم در برنامه درسی مبتنی بر بازی از اهمیت شایانی برخوردار است. کدول¹ (۲۰۲۰) از کودک به عنوان همکار؛ ارتباط گیرنده؛ محیط به عنوان معلم سوم؛ معلم به مثابه شریک، پرورش دهنده، راهنما کنند ه، پژوهشگر؛ مستندسازی (Documentation) و والدین به عنوان شریک یا همکار و سازمان به مثابه یک اصل مهم تلقی می شود. معلم مسئول تمام افرادی است که زیر دست او تربیت می شوند. در واقع رفتار معلم تاثیر بسزایی بر رفتار و خلق و خوی دانش آموزان خواهد داشت. همان طور که می دانید افراد زیادی در سیستم های آموزشی مشغول به کار هستند که فعالیت هایشان به طور مستقیم و غیرمستقیم بر تربیت دانش آموزان تاثیر می گذارد اما در این بین معلم نقش برجسته تری دارد. رابطه ای که دانش آموز با معلم دارد رابطه ای باطنی و معنوی است. هر دانش آموز در محیط خانواده رفتارهایی آموخته و شخصیت او تا حدودی شکل گرفته است اما هنوز شکل ثابتی ندارد و انعطاف پذیر و قابل تغییر می باشد. دانش آموز پس از خانواده وارد اجتماع جدید مدرسه می شود. او در این اجتماع رفتار و عادات خود را مورد بازنگری قرار داده و شخصیت خود را تکمیل و تثبیت خواهد کرد. دانش آموز تمامی اعمال و رفتار معلم را زیر نظر داشته و از آنها الگوبرداری خواهد کرد. رفتار معلمان با یکدیگر، رفتار آنها با مدیر مدرسه، با سرایدار و دانش آموزان بر تربیت تک تک دانش آموزان

1. Kdol

تأثیرگذار خواهد بود. دانش آموز از تمامی رفتارهای معلم از جمله نحوه ی اداره ی کلاس، اخلاق و رفتار معلم، وقت شناسی، رعایت عدالت، رعایت نظم، مهربانی، خوشرویی، ادب، خیرخواهی و... درس می گیرد معلم فقط آموزش دهنده نیست بلکه الگویی با نفوذ در تعلیم و تربیت می باشد. محدوده ی اخلاقیات معلم فراتر از خود اوست بنابراین نمی تواند نسبت به رفتار خود بی تفاوت و آزاد باشد. معلم ابتدا باید به تهذیب نفس خود پرداخته و سپس به تعلیم و تربیت دانش آموزان بپردازد. «برونر» در مقدمه ای که در سال ۱۹۷۷ بر کتاب مشهود خود، فرایند تعلیم و تربیت نوشته است بر اهمیت معلم به عنوان عنصر کلیدی در اجرای برنامه درسی تاکید می ورزد و چنین می گوید: «یک برنامه درسی، پیش از آنکه برای دانش آموزان طراحی شود باید برای معلمان طراحی شده باشد. اگر یک برنامه درسی نتواند معلمان را تغییر دهد، تعادل آن ها را به هم بزند، بر آگاهی آن ها بیفزاید و آن ها را به حرکت درآورد قهرا هیچ گونه تأثیری بر کسانی که به دست آن ها تعلیم می بینند، نخواهد داشت» (According to Ghanbari Mohammadi, 2018). در چین می توانیم با افزایش توسعه حرفه ای معلمان برای حمایت از پیشرفت آموزش ریاضیات مبتنی بر بازی های حساس فرهنگی مشکلات یادگیری را در کودکان برطرف کنیم (Taylor & Francis, 2023). از جمله عناصری که نقشی بسیار مهم و تأثیر گذار در تربیت انسان دارد، معلم است. این تأثیر گذاری و تأثیر پذیری بیشتر به واسطه صفات، منش و شخصیت حقیقی مربی است؛ یعنی، آن قدر که مربی تحت تأثیر رفتار و منش مربی قرار می گیرد، آموزه های گفتاری او تأثیر گذار نیستند. از دیرباز نقش معلم در جریان تعلیم و تربیت کودکان نقشی شناخته شده و آشکار بوده است. معلم یکی از حلقه های زنجیره نظام آموزشی و مؤثرترین عنصر آن است و ضعف و فتور او می تواند موجب از هم پاشیدن این زنجیره و شکست در دستیابی به هدف ها شود. این اصطلاح حکمت آمیز می تواند اینجا مصداق پیدا کند که: «قوت یک زنجیر چیزی بیش از قوت ضعیف ترین حلقه آن نیست» (Kazemi, 2019). اگر محیط آموزشی به ویژه روش های تدریس که مستقیماً مرتبط با تفکر مربی است، مناسب با رشد خلاقیت آنان نباشد، باعث کاهش خلاقیت می شود؛ همچنین لازم است تا معلمان نقش فعالانه تری را در جریان تدریس ایفا کنند و لازم است تا جامعه در آگاه کردن معلمان به انواع روش های فعال تلاش کند تا معلمان از روش های مناسب در کلاس خود استفاده کنند، کنجکاوی کودکان را برانگیزند و شرایط مناسب تری را برای خلاقیت کودکان ایجاد کنند (Babai Osalu, 1402) معلم بعد از پدر و مادر با نفوذترین افراد، در امر تربیت کودک و نوجوان است. دانش آموزان به ویژه دانش آموزان دوره ابتدایی، شدیداً تحت تأثیر معلم خود قرار دارند و رفتار او را الگو قرار می دهند. معلم با روح و جان دانش آموز سروکار دارد و به همین جهت به عنوان یک الگوی محبوب و مطاع پذیرفته می شود. دانش آموزان همه اعمال و رفتار معلمان، مربیان و مدیر مدرسه را زیر نظر دارند و از طرز برخورد معلمان با یکدیگر و با مدیر و کارکنان و دانش آموزان درس می گیرند در بحث رسالت و نقش معلم در توسعه ارزش های اخلاقی و مدنی کافی است که بگوییم که معلم کسی است که زندگی مردم را تغییر می دهد. در چنین توصیفی است که سنگینی و عمق مسئولیت معلم آشکار می شود. گرچه ظاهراً معلم یک کلاس با تعدادی دانش آموز کار می کند و ایشان مخاطب اصلی معلم اند، لیکن هر دانش آموز یا دانشجو، عضو خانواده و شهروند جامعه است و آموخته های خود را مستقیماً به خانواده و جامعه می برد. سرانجام هر معلم باید بداند دنیای امروز از شهروندان خود چه می خواهد و چنین شهروندانی را چگونه می توان بار آورد یا تربیت کرد. به این ترتیب روشن می شود که در حوزه فرهنگ عمومی، معلم بیشترین و سنگین ترین مسئولیت ها را به عهده دارد و معلم پس از والدین سرمشق همه جانبه کودکان و نوجوانان است (Seljuqi, 2017). هر دانش آموزی به کسی نیاز دارد که او را راهنمایی کند و پایه و اساس زندگی او را برای آینده های بهتر تنظیم کند. معلمان مهم هستند زیرا بدون آنها هیچکس نمی تواند به نردبان موفقیت برسد. معلم تنها کسی نیست که برنامه درسی را به دانش آموزان آموزش میدهد. از دوران پیش دبستانی گرفته تا دانشگاه، آنها نقش اساسی در شکل دادن به آینده دانش آموزان دارند. در داخل کلاس، آنها به عنوان یک معلم سخت گیر عمل میکنند، و هنگامی که از کلاس خارج می شوند، مانند یک دوست مهربان رفتار می کنند، لطیفه می گویند،

فضایی را به اشتراک می گذارند و حتی از سرگرمی با ما لذت می برند. نقش آنها نه تنها به کلاس های درس و مدرسه بستگی دارد، بلکه فراتر از این است. معلمان دنیا را جای بهتری برای زندگی می کنند. به درستی می توان گفت که معلمان الگوی بسیار خوبی در زندگی فردی هستند. معلمان نقش های دیگری را در کلاس درس ایفا می کنند. آنها به بچه ها آموزش می دهند و آنها را به خوبی پرورش می دهند. به همین دلیل است که نقش معلم به عنوان یک راهنمای اخلاقی در زندگی فرد بسیار مهم است (Falahati, 1402). نقش معلمان در یادگیری مبتنی بر بازی، معلمان به عنوان تسهیل کننده و رهبر در زمینه تعامل با دانش آموزان عمل می کنند. معلمان به عنوان ناظر، برنامه ریز و بازتاب دهنده در زمینه معلمان بازتابی عمل می کنند. و معلمان به عنوان ارتباط دهنده، مشاور و رابط برای زمینه مشارکت با والدین دانش آموز عمل می کنند (FK, Jannah, 2023).

برنامه های آموزشی پیش دبستانی که توسط معلم تدارک دیده می شود باید متناسب با سطح رشد، سن و موقعیت کودکان، طراحی و اجرا شوند. از آنجا که توانمندی کودک در یادگیری و پیشرفت، تحت تأثیر تجارب اولیه می باشد، برنامه ها باید در بر گیرنده فعالیت هایی باشند که به رشد مهارت های حرکتی، نگرش های اجتماعی مطلوب، برانگیختن کنجکاوی، خلاقیت و پرورش توانایی های او انجامند (Khalilnejad, 2020) بنابراین نقش معلم یک برنامه درسی مطلوب و مفید در دوره پیش دبستانی توسط متخصصان تعلیم و تربیت (متخصصان برنامه درسی، روانشناسان تربیتی) می تواند نقش موثرتری در شیوه های تدریس معلمان و یادگیری نوآموزان داشته باشد. هر چند در سال های اخیر قدم های خوبی از طرف وزارت آموزش و پرورش در این زمینه برداشته شده است که می توان به «بازی و یادگیری» اشاره کرد که در بیشتر مراکز پیش دبستانی کشور به صورت آزمایشی انجام می شود، البته به شرط آنکه در مرحله اول باید بسترهای لازم و مناسبی مثل آشنا کردن معلمان به روش های آموزشی مبتنی بر بازی، فراهم نمودن وسایل بازی و چگونگی کار با این وسایل توسط کودکان، مکان مناسب را تدارک دید تا ابعاد شخصیتی کودک شکل گیرد فقط از آنان به عنوان موسسان پیش دبستانی قلمداد می شود و این واژه را با خود به یدک می کشند که اینها با به کارگیری مربیانی با رشته های غیرمرتبط و بدون گذراندن دوره های آموزشی از جمله آشنایی با روش ها و فنون تدریس، روانشناسی بازی و روان شناسی تربیتی و رشد به عنوان آموزش دهندگان مراکز پیش دبستانی به خود لقب گرفته اند. در حالی که به جز پرکردن سنوات خدمتی برای خود و وارد شدن به دستگاه آموزش و پرورش چیز دیگری عاید هیچ کس به ویژه برای کودکان نمی شود و این می تواند یک مشکل بزرگی برای کودکان پیش دبستانی و مجموعه آموزش و پرورش بوده باشد. پس با توجه به نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی در حوزه آموزش و پرورش و نیاز به آموزش مربیان پیش دبستانی در برنامه درسی لازم است تا برنامه های درسی به گونه ای طراحی شوند تا بتوانند در جهت تحقق اهداف، یعنی آموزش درست و کارآمد و عملی برای مربیان پیش روند. لذا انجام این پژوهش و دغدغه اصلی از اجرای این تحقیق، ایجاد یک چارچوب مشخص و مطمئن برای معلمان و مربیان آموزش پیش دبستانی در امر آموزش و یادگیری (برنامه درسی) مبتنی بر بازی ایجاد می کند. همه این دلایل به علاوه تاکید سند تحول بنیادین بر تعمیم دوره پیش دبستانی با تاکید بر آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی خاص بودن دوره پیش دبستانی و اهمیت بازی و نقش مربی یا معلم در این دوره را اثبات می کند و ضرورت توجه به برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی این دوره را روشن می سازد. بنابراین هدف تحقیق حاضر تبیین نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی و هموار کردن بستر و زمینه فعالیت های بازی محور، فعالیت محور و همچنین راهنمایی کردن کودکان در انجام این فعالیت ها می باشد. بنابراین سوال اصلی تحقیق این است نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی چگونه است؟

روش شناسی

این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی بوده و روش انجام آن با رویکرد کیفی و کمی (آمیخته) بوده که در رویکرد کیفی با توجه به اینکه هدف پژوهش، بررسی و شناسایی نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی از دیدگاه صاحب نظران برنامه درسی، روانشناسان تربیتی و مربیان پیش دبستانی می باشد، ابتدا با مراجعه به مبانی نظری و دیدگاه های مربیان پیش دبستانی، روانشناسان تربیتی و صاحب نظران برنامه درسی، مولفه های نقش معلم شناسایی شده، سپس به روش تحلیل مضمون مورد آزمون قرار گرفت. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه صاحب نظران برنامه درسی، روانشناسان تربیتی که در دانشگاه های استان آذربایجان غربی یا در مدارس این استان تدریس می کنند و همچنین مربیان پیش دبستانی که در مراکز پیش دبستانی مشغول به خدمت هستند، می باشد نمونه آماری شامل ۲۰ نفر از صاحب نظران برنامه درسی و روانشناسان تربیتی حداقل دارای دو تالیف کتاب و پنج مقاله علمی و پژوهشی و ۱۰ نفر از مربیان پیش دبستانی که دارای ۵ سال سابقه و تجربه آموزشی داشتند با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند تا حد اشباع انتخاب شد. برای جمع آوری داده ها از روش مصاحبه نیمه ساختار یافته که سوالات آن توسط اساتید راهنما و دو نفر از صاحب نظران برنامه درسی تایید شد، استفاده گردید. عناصر برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی مشخص و سپس برای پاسخ به سوالات تحقیق، ابتدا بر اساس مصاحبه نیمه ساختار یافته، دیدگاه های مربیان پیش دبستانی، روانشناسان تربیتی و صاحب نظران برنامه درسی استخراج و سپس از طریق کد گذاری پاسخ های مصاحبه شوندگان کد بندی و مقولات نهایی مشخص شد.

سوال ۱- تا چه اندازه هر یک از گویه های زیر مبین نقش معلم در برنامه درسی آموزش مبتنی بر بازی در دوره ی پیش دبستانی می باشد؟

جدول ۱: تا چه اندازه هر یک از گویه های زیر مبین نقش معلم در برنامه درسی آموزش مبتنی بر بازی در دوره ی پیش دبستانی می باشد؟

ردیف	گویه ها	۱	۲	۳	۴	۵
۱	مربی یا معلم باید راهنما باشد.					
۲	معلم ناظر نامرئی عمل کند.					
۳	معلم اجازه بدهد کودکان خود تنظیمی و خود مدیریتی داشته باشند					
۴	کار معلم و یا مربی بیشتر نقش تسهیل گری و راهنمایی کردن ناهموزان است. نه انتقال دهنده اطلاعات باشد					
۵	معلم بعنوان طراح بازی برای انواع فعالیت های مختلف یادگیری است					
۶	معلم نقش تسهیل گری را دارد					
۷	مربی شرایط بازی را برای کودکان فراهم می کند.					

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاصل از گردآوری و تحلیل داده‌ها و اطلاعات بدست آمده‌ی در راستای پاسخ به سوال پژوهش مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد:

سوال اصلی پژوهش: نقش معلم در برنامه‌ی درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی چیست؟

جدول ۲- شاخص‌های توصیفی مربوط به پاسخ دهندگان

درصد	محل تدریس	تعداد	متغیر	
۳۳٪	مراکز پیش دبستانی میاندوآب	۱۰	مربیان پیش دبستانی	
۳۳٪	دانشگاه‌های تبریز، آزاد و پیام نور میاندوآب	۱۰	روانشناسان	
۳۳٪	دانشگاه‌های تبریز، آزاد، پیام نور میاندوآب، مهاباد و اورمیه	۱۰	صاحب نظران برنامه درسی	
۶/۷٪		۲	مرد	مربیان پیش دبستانی
۱۶/۵٪		۶		روانشناسان تربیتی
۱۶/۵٪		۵		صاحب نظران برنامه درسی
۲۶/۴٪		۸	زن	مربیان پیش دبستانی
۱۶/۵٪		۴		روانشناسان تربیتی
۱۶/۵٪		۵		صاحب نظران برنامه درسی
۱۰۰٪		۳۰	علوم انسانی	
		۰	علوم تجربی	
		۰	ریاضی فیزیک	
۲۹/۷٪		۹	لیسانس	
۴۹/۵٪		۱۵	فوق لیسانس	
۱۹/۸٪		۶	دکتر	
۳۳٪		۱۵	۵-۱۵	
۳۹/۶٪		۱۲	۱۶-۲۶	
۹/۹٪		۳	۲۶ به بالا	
			رشته تحصیلی شرکت کنندگان	
			میزان تحصیلات شرکت کنندگان	
			سابقه خدمت شرکت کنندگان	

جدول ۳- نظرات مکتوب حاصل از مصاحبه مربیان پیش دبستانی در مورد نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی

مصاحبه شونده	متن مصاحبه‌ها : نقش معلم (مربی) - کدگذاری باز
۱	مربی یا معلم نقش تسهیل‌گری را دارد و شرایط را فراهم می‌کند. کمک کننده است.
۲	مربی نقش راهنمایی و مشاوره دارد و وسایل بازی را فراهم می‌کند.
۳	مربی کمک کننده است و نقش راهنمایی و تسهیل‌گری را دارد به کودکان کمک می‌کند.
۴	مربی نقش راهنمایی را دارد و به کودکان کمک می‌کند. تا فعالیت خودشان را به خوبی انجام دهند.
۵	مربی مشاور است راهنما کننده است نقش تسهیل‌گری را دارد.
۶	معلم بستر و شرایط یادگیری را فراهم می‌کند و کودکان را برای یادگیری بیشتر کمک می‌کند.
۷	مربی باید همیشه در کنار کودکان باشد و کودکان را کمک کرده و راهنمایی نماید.
۸	مربی راهنما کننده است و به کودکان در حین بازی کمک می‌نماید و وسایل بازی را برای آنان فراهم می‌کند.
۹	تسهیل‌گر است و کودکان را راهنمایی می‌کند.
۱۰	مربی در این دوره نقش مشاور را بازی می‌کند و به کودکان کمک می‌کند.

جدول ۴- نظرات مکتوب حاصل از مصاحبه روانشناسان در مورد نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی

مصاحبه شونده ها	متن مصاحبه ها: روانشناسان – کدگذاری باز
۱	معلم باید اطلاعات لازم را در زمینه بازی داشته باشد. مدارک و رشته تحصیلی مرتبط با بازی باشد و آشنا به بازی های کودکان باشد و ویژگی های کودکان را بشناسد و از روانشناختی کودکان شناخت کاملی داشته باشد و بتواند کودکان را راهنمایی کند و همچنین از مشکلات یادگیری و بازی کودکان آگاهی داشته و آنان را مشاوره و کمک کند. بستر را طوری فراهم کند که همه کودکان بتوانند به بازی مشغول شوند.
۲	معلم باید در حله اول خودش روحیه کافی برای بودن با کودکان داشته باشد و صبر و حوصله کافی برای آموزش به کودکان پیشین دارا باشد و به انواع بازی های کودکانه بویژه در دوره پیش دبستانی داشته باشد و اطلاعات لازم در این زمینه داشته باشد و با کودکان همبازی باشد مشکلات کودکان را درک کرده و خصوصیات آنان را بشناسد تا بتواند به آنان کمک نماید و نوآموزان مشکل دار را راهنمایی و مشاوره کند و نقش تسهیل گری داشته باشد.
۳	معلم به کودکان اجازه هر بازی را که دوست دارند مشغول شوند و بازی های مورد علاقه آنان را فراهم کند وسایل بازی از قبیل خمیربازی، ماسه، و توپ های کوچک و بزرگ و غیره را در اختیار کودکان قرار دهد و کودکان را راهنمایی کند تا بازی کنند در واقع راهنما و مشاور کودکان باشد.
۴	معلم باید در بین کودکان آرامش ایجاد کند و کودکان به بدون ترس و اضطراب مشغول بازی شوند وسایل و امکانات بازی را فراهم کند و در اختیار کودکان قرار دهند و از سالم و ایمن بودن وسایل بازی اطمینان کامل داشته باشد به تفاوت های فردی کودکان اهمیت دهد کودکانی که اگر مشکل روحی و روانی داشته باشند کمک کند و نقش مشاوره ای داشته باشد.
۵	معلم کمک کننده است باید در این زمینه اطلاعات لازم را داشته باشد و بتواند کودکان را به خوبی راهنمایی کند بستر بازی را فراهم کند وسایل بازی کافی در اختیار کودکان قرار دهد و آنان را راهنمایی کند تا نحوه بازی با وسایل را یاد بگیرند در کودکان علاقه و انگیزه ایجاد کند بطور خلاصه نقش مربی کمک کننده راهنما کننده است.
۶	معلم در این دوره باید همبازی بچه ها شود و به انواع بازی ها بلد باشد صبور و با حوصله باشد بتواند با کودکان به بازی پرداخته و با آنان بازی کند و در شرایطی که لازم به آنان کمک کند این کار را انجام دهد و در فعالیت های بازی در جهت بهتر انجام دادن بازی توسط کودکان راهنمایی های لازم را داشته باشد و در حد امکان وسایل بازی در اختیار کودکان قرار دهد ویژگی ها و خصوصیات کودکان را بهتر بشناسد و تفاوت های فردی آنان را درک کند نقش مشاوره ای داشته باشد .
۷	معلم می تواند شرایط بازی را برای کودکان فراهم کند و آنان را در انجام بازی یاری کند و کودکان را خوب راهنمایی کند.
۸	معلم در این نوع برنامه درسی ، کمک کننده است و نقش مشاور را بازی می کند.
۹	معلم تسهیل گر است و شرایط بازی را فراهم می کند کودکان را راهنمایی می کند.
۱۰	معلم به کودکان کمک می کند تا چگونگی بازی را بهتر یاد گرفته و خوب انجام دهند در واقع کمک کننده است.

جدول ۵- نظرات مکتوب حاصل از مصاحبه صاحب‌نظران برنامه درسی در مورد نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی

مصاحبه شونده ها	متن مصاحبه ها: نقش معلم در برنامه درسی - کدگذاری باز
۱	معلم باید راهنما باشد. ناظر نامرئی عمل کند. اجازه بدهد کودکان خود تنظیمی و خود مدیریتی داشته باشند. در کارها و فعالیت های کودکان کمتر دخالت کند. از دور فعالیت ها را نظارت کند. تسهیل گر باشد. وسایل و امکانات را فراهم کند.
۲	معلم باید راهبر و راهنما باشد و گاهی همبازی با کودکان باشد. در فعالیت های کودکان به صورت مستتر شرکت کند و آنان را راهنمایی کند تا نواوزان به اهداف خود دست یابند.
۳	در این برنامه درسی خود کودکان باید نقش پررنگی داشته باشند همچنان که سازنده گرایان به درگیر کردن دانش آموزان در فعالیت های یادگیری تاکید دارند. کار معلم بیشتر نقش تسهیل گری و راهنمایی کردن نواوزان است. نه انتقال دهنده اطلاعات باشد. بلکه فراهم کننده شرایط و محیط آموزشی برای بچه ها می باشد.
۴	معلم به عنوان طراح بازی برای انواع فعالیت های مختلف یادگیری است و باید واحد هایی از قبیل: روانشناسی کودک، روانشناسی رشد، روانشناسی بازی، آموزش مفاهیم (علوم- اجتماعی- دینی- ریاضی- زبان آموزی)، آموزش حرکات پایه و نرمش ها، سرودها و اشعار کودکانه و نمایش برای کودکان در دوره پیش از دبستان را در طی گذراندن دوره های تربیت معلم یا دانشگاهی آموزش ببیند. همچنین به عنوان راهنما و تسهیل گر باشد. و با کودکان همبازی باشد. علاوه بر داشتن مدارک مرتبط مربیان باید خصوصیات زیر را نیز دارا باشند: گرمی و محبت، حس خوش طبعی، انعطاف پذیری، پذیرش تفاوت های فردی کودکان، صداقت، قدرت و توانایی جسمی، مهربانی و مروت داشتن، اعتماد به نفس، شادابی و شور زندگی داشتن.
۵	معلمان نقش مهمی در این برنامه درسی دارند و باید به مقولات روانشناسی رشد، کودک و بازی تسلط داشته باشند. توانمند باشند و معلمان نقش تسهیل گری دارند و راهنما هستند و باید با کودکان همبازی باشند.
۶	باتوجه به تجربیات چندساله ام در یافتنم که معلم باید تحصیلات مرتبط و اطلاعات لازم در زمینه بازی و آموزش در دوره پیش دبستانی داشته باشد. رابطه خوب با بچه ها داشته باشد و شناخت خوبی از کودکان داشته باشد. برای نواوزان خود عشق و علاقه داشته باشیم. معلم باید اطلاعات و مطالعات روانشناسی کودک داشته باشد. و مطالعات باعث دسترسی به افکار درونی کودک می شود. معلم از لحاظ ظاهری باید آراستگی در عین حال ساده باشد. معلم باید برای کودکان به عنوان پدر و مادر نقش بازی کند.
۷	معلم فراهم کننده بستر بازی است و وسایل بازی را باید آماده و در اختیار کودکان قرار دهد و آنان را برای بازی درست راهنمایی و کمک کند و شرایط امن ایجاد نماید.
۸	معلم در این نوع برنامه درسی راهنما کننده است و کودکان را راهنمایی می کند تا نحوه درست بازی کردن با وسایل را یاد بگیرند و در میان بچه ها همیشه حضور داشته باشد.
۹	معلم تسهیل گر است به کودکان کمک می کند تا با خیال راحت و بدون اضطراب و استرس به بازی بپردازند.
۱۰	معلم باید بعنوان یک همکار و همکلاس برای کودکان باشد و همراه با آنان به بازی بپردازد و در جاهایی که نیاز است کودکان را راهنمایی و کمک نماید.

جدول ۶- مقوله های شناسایی شده برای نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی (کد گذاری محوری)

عناصر برنامه درسی	کدگذاری محوری	جامعه آماری	کد مصاحبه شونده ها	فراوانی پاسخها
		مربیان پیش دبستانی	۹-۸-۷-۵-۴-۳-۲-۱	۸
راهنمایی کردن کودکان	روانشناسان تربیتی	روانشناسان تربیتی	۹-۷-۶-۵-۴-۳-۲-۱	۷
		صاحب نظران برنامه درسی	۱۰-۸-۵-۴-۳-۲-۱	۷
نقش معلم		مربیان پیش دبستانی	۱۰-۵-۴-۳-۲-۱	۵
مشاوره ای	روانشناسان تربیتی	روانشناسان تربیتی	۸-۶-۴-۳-۲-۱	۶
		صاحب نظران برنامه درسی	۵-۴-۳-۲-۱	۵
		مربیان پیش دبستانی	۹-۶-۳-۲-۱	۵
تسهیل گری	روانشناسان تربیتی	روانشناسان تربیتی	۹-۶-۵-۴-۳-۱	۶
		صاحب نظران برنامه درسی	۹-۵-۴-۳-۱	۵
		مربیان پیش دبستانی	۸-۶-۳-۲-۱	۵
فراهم کردن شرایط و وسایل بازی	روانشناسان تربیتی و صاحب نظران برنامه درسی	روانشناسان تربیتی و صاحب نظران برنامه درسی	۷-۶-۵-۴-۳-۱	۶
		صاحب نظران برنامه درسی	۸-۷-۵-۴-۳-۲-۱	۶

کدگذاری انتخابی (نقش معلم) راهنمایی، مشاوره ای، تسهیل گری و فراهم کردن شرایط و وسایل بازی

با توجه به خلاصه تحلیل های انجام شده در جدول ۵، در مجموع ۱۰ مقوله فرعی شناسایی و ۴ مقوله کلی و ۲ مؤلفه اصلی که بیانگر نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی بودند تحت عنوانین: ۱- نقش راهنمایی ۲- مشاوره ای ۳- تسهیل گری و ۴- فراهم کردن شرایط و تهیه وسایل بازی را فراهم می کند، شناسایی و استخراج گردید. پس با توجه به عنصر نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی می توان گفت که، هدف اصلی و نهایی نقش معلم باید راهنمایی کردن کودکان باشد.

بحث و نتیجه گیری

نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی چیست؟

با توجه به خلاصه تحلیل های انجام شده هدف اصلی و نهایی موضوع نقش معلم در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی، راهنمایی کردن، مشاوره کردن، تسهیل گری، فراهم کردن شرایط و وسایل بازی را بر عهده دارد. بنابراین معلم نقش تسهیل گری را دارد و به عنوان راهنما عمل می کند. بازی های آموزشی از جمله راهکارهایی هستند که استفاده از آنها برای فعال کردن متعلمان و ایجاد خلاقیت در آنها، یکی از مباحث اصلی و تخصصی حوزه آموزشی را تشکیل می دهد. این تحقیق با نظرات ونتایج تحقیقات (Haqqani,2016) و (Afrooz,2016) و (Eisner,2013) هم خوانی و هم سویی دارد. همچنین بزرگترها می توانند به عنوان هم بازی و یا راهنما در کنار کودک قرار بگیرند و به بازی او جهت بدهند و یا نیازهای او را بر طرف کنند و نیز مادران می توانند بزرگ ترین معلم برای فرزندان خود بشوند و بهترین و پسندیده ترین فضایل اخلاقی را به آنها منتقل سازند. پس نتیجه می گیریم نقش معلم در طراحی برنامه درسی به ویژه در برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی مهم است و می تواند تاثیرگذار باشد. بنابراین با توجه به نتایج تحقیق حاضر پیشنهاد می گردد که در دوره های آموزش معلمان در دانشگاه فرهنگیان و دوره های ضمن خدمت الگوی برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی را مد نظر قرار دهند و فرصت هایی برای مربیان پیش دبستانی و معلمان ایجاد کنند که منجر به شکل گیری مهارت های بازی و روحیه آموزش مبتنی بر بازی در آنان تقویت گردد. مربیان باید هم تدریس خود را بر مبنای بازی قرار داده و هم مهارت بازی را در دانش آموزان پرورش دهند و همچنین آنها را در انجام فعالیت های بازی محور راهنمایی نمایند. مربیان باید مفهوم خود سنجی را در خود و هم در دانش آموزان تقویت کنند و کلاس درس را به عنوان مهمترین مکان تدریس برای بازی در نظر بگیرند و دانش آموزان را هم جهت بازی و یادگیری سوق دهند.

پیشنهادات کاربردی تحقیق

۱- به مسئولان وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی و ادارات کل آموزش و پرورش استان ها پیشنهاد می شود، تا نگاه مثبتی به برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی در دوره ی پیش دبستانی داشته باشند و در جهت کیفیت بخشی و تدوین برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی در دوره ی پیش دبستانی بر اساس اصول علمی ضمن بهره گیری از فرهنگ و ارزش های جامعه ایران در راستای سند تحول بنیادین و همچنین براساس نیازها، علایق و توانمندی های کودکان پیش دبستانی اقدام نمایند.

۲- به مربیان پیش دبستانی توصیه می گردد، در اهداف برنامه درسی شان به رشد هر سه بعد مهارتی، شناختی و عاطفی توجه نمایند و نسبت به آموزش همه موضوعات مورد تاکید در محتوای برنامه حاضر بر حسب شرایط و امکانات

موجود و با استفاده از رویکردهای تدریس بازی - محوری و تلفیقی و سپس نسبت به ارزشیابی فرآیند یادگیری کودکان با استفاده از رویکردهای ارزشیابی از نوع مشاهده ای و عملکردی مورد تأکید در این برنامه اقدام نمایند.

۳- همچنین به مدیران و مربیان مراکز پیش دبستانی پیشنهاد می گردد، تا فرصت لازم را برای فعالیت بدنی و بازی کودکان فراهم آورند.

۴- اجرا و پیاده نمودن تمام برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی دوره پیش دبستانی منوط به داشتن مربیان شایسته، متخصص و دوره دیده دارد. لذا به مسئولان آموزش و پرورش پیشنهاد می گردد، دوره‌های آموزشی ضمن خدمت برای مربیان حاضر و پیش از خدمت برای مربیان تازه وارد با تأکید بر الگوی برنامه درسی آموزش پیش دبستانی مبتنی بر بازی تدوین شده در پژوهش حاضر برگزار گردد. سعی گردد تا مربیان در این دوره‌ها با بازی و یادگیری و رویکردهای تلفیق حوزه‌های یادگیری آشنا شوند.

منابع

- 1- Afrooz, Gholam Ali (2016), the role of educational games on students' learning, Iran, Electronic growth magazine.
- 2-Aslanabadi, H., & Rasouli, G. (2013). The effect of games on improvement of Iranian EFL vocabulary knowledge in kindergartens. *International Review of Social Sciences and Humanities*, 6(1), 186-195.
- 3-Babai Osalo, Maryam, (1402) Examining the active role of the teacher and its effectiveness during teaching in the teaching-learning process of students, Islamic Azad University of Tehran.
- 4-Esmail Vandi, Iman (2016), play and role play in children's education, 5th scientific research conference of educational sciences and psychology, social and cultural harms of Iran, Tehran, Association for the Development and Promotion of Basic Sciences and Techniques.
- 5-Eisner, E. W. (2013). The educational imagination on the design and evaluation of school programs, MC Millan, INC, p169.
- 6-FK, Janeh, (2023) The role of teachers in implementing game-based learning to teach vocabulary, from the perspective of Thai primary school teachers.
- 7-Falahati, Mohammad Javad (1402) Teacher's role in students' learning process, Farhangian University of Yazd.
- 8-Hossam, Khalilnejad, (2019), the effect of movement games on morality and social skills, Internet.
- 9-Haqqani, Maryam, (2016), The effect of educational games on students' learning, *Rushd Eletronic Magazine*, Tehran, Iran
- 10-Mofidi, Farkhandeh (2018), *Preschool and Elementary Education*, Payam Noor University, Tehran, Taati Publications.

- 11-Mohammadi Ghanbari, Frank, (1401), the position of the teacher in the curriculum, University of Varamin.
- 12-Kazemi, Hamidreza, (2019), curriculum and moral education, first edition, publications of Imam Khomeini Educational and Research Institute (Quds Sareh), Qom.6-- Seljuqi, Moh
- 13- Stewart, Gordon (2005), Sports and Active Life, translated by Morteza Maleji, Tehran: Lak Lak Publications.
- 14-Talebzadeh Nobrian, Mohsen (2015). Education planning for preschool children Tehran: Academic Jihad Publications.
- 15-Tyler and Francis, (2023) Teachers' Perceptions of Play-Based Learning to Develop Preschool Children's Literacy Skills, International Journal of Early Years Education.
- 16-Valizadeh, Leila (2017), the effectiveness of organized games on the learning and intelligence of preschoolers, Allameh Tabatabai University, Counseling and Psychotherapy Culture Quarterly, 9th year, No. 33, Spring 97, pp. 187-206.

Examining The Teacher's Role In The Play-based Preschool Education Curriculum

Abstract

The present study was conducted with the aim of investigating the role of the teacher in the game-based preschool education curriculum in 1400-1401. In terms of method, this research is of quantitative-qualitative research type, and in terms of purpose, it is applied research, and in qualitative approach, thematic analysis method is used. The statistical population of this research includes all curriculum experts, educational psychologists and preschool teachers who teach in the universities of West Azarbaijan province or in schools and preschool centers, respectively. The statistical sample includes 20 curriculum experts and educational psychologists who have authored at least two books and five scientific and research articles, and 10 preschool teachers who have 5 years of teaching experience were selected using the purposeful sampling method until saturation. First, based on a semi-structured interview, the views of the statistical community were extracted, and then through the coding of the answers of the interviewees, coding and the final categories were determined, and the results of the research show that guiding, facilitating, creating conditions and providing the necessary platforms and providing facilities and play equipment are among the most important components of a teacher's role.

Keywords: teacher's role, curriculum; game-based preschool education.

